

MONUMENTUM ACTORUM COMITALIUM PROVINCIAE
HUNGARIAE SALVATORIS.

KOLLÁNYI FERENCZTŐL.

A gyöngyösi ferenczrendiek könyvtárában a fentebbi czim alatt őrzött XVI. századbéli latin kézirat egyike a hazai ferenczrendiek Üdvöztőről nevezett tartományának történetére vonatkozó legfontosabb forrás munkáknak. A kézirat a rend történetirői előtt ismeretes volt már a régebbi időben is. Legalább Fridrich »Historia seu compendiosa descriptis Provinciae Hungariae S. Salvatoris« czimű 1758-ban megírt munkájában¹ sok oly adatot közöl, amelyeket minden valószínűség szerint ebből a kéziratból merített. Hivatkozni azonban nem hivatkozik rá, és egyébként sem történik felöle említés — legalább tudtunkkal sehol. Pedig a kézirat ismerése nélkül, a magyar ferenczrendiek ujabbkori történetét nem lehet megírni, annyira fontos és érdekes adatokat szolgáltat éppen a rend beléletére, szervezetére és kormányzására vonatkozólag. Némi csekély szolgálatot vélünk tehát tehetni hazai egyháztörténelmünk művelőinek, ha az alábbiakban a kézirat rövid, inkább bibliografiai ismertetését adjuk.

A kézirat teljes czime: »*Monumentum actorum comitialium provinciae Hungariae Salvatoris saeculi XVI. ab anno videlicet 1531 usque ad 1595. His a recentiore scriptore additae sunt nonnullae res postea gestae in comitiis nempe usque ad 31. annum saeculi XVII.*« Utánna van még írva: *Colligatum denuo Cassoviae 6. Octobris A. D. 1764.*« Mindez később, hihetőleg 1764-ben a kötés után lett bejegyezve, a tulajdonképpeni szöveget megelőző egyik tiszta lapra. Az egész szöveg 124 beírt lapra terjed, közben azonban vannak tiszta lapok is, úgy hogy a munka összesen 239 lapra terjed. Az írás apró minuskula — legalább a XVI. századbéli, és majdnem valamennyi káptalan végzéseinek közlésénél változik. Sőt néha egy egy tartományi gyűlés történetét és határozatait is ketten írják le, az egyik az elejét, a másik a végét.

Az első lapon háromféle írást is látunk. A két legfelső sor, más és más kéztől, inkább probatio calami-képpen lett oda vetve.

¹ Megjelent Kassán, 1759-ben.

Az egyikben »*Magnum nomen Domini Emmanuel*« és két olvashatlan szó, a másikban: »*ponuntur nostri ternionum.*« Csak ezután kezdődik a tulajdonképpeni szöveg, ezzel a fejezetczimmel: »*In nomine domini. Amen. Hec est tabula diffinitionis congregationis totius provinciae Hungariae Salvatoris. 1531. decima Marcii in dominica Letare in conventu S. Spiritus Waradiensis concelebratae.*« Ez után következik a káptalani ülésen történetek leírása. Elvan mondva, hogy a tartományfőnök letévén hivatalát, annak rendje és módja szerint megválasztották az új tartományfőnököt, a kusztoszok kusztoszát, és a Tartományi diskretust. Majd a tartományi tanácsosok névsora következik, s az egyes kolostorokba házfőnökökül megválasztottak nevei, azon kisebb kerületek szerint való sorrendben, a melyekre kusztódiá néven az egész tartomány ősi időktől fel volt osztva. A 3. oldalon legfelül újabban ez lett odairva: »*praetermisit scriptor custodiam Jenöiensem.*« És csakugyan, csak az esztergomi, bányai, ozorai, pataki, szlavóniai, a szentléleki és a szécsényi kusztódiákban történt személyi változásokat találjuk felsorolva. A szécsényi végére szintén újabb bejegyzéssel ezt írta valaki »*num. 56.*« Vagyis ennyi volt mindössze a kolostorok száma. Az egyes kusztódiákba kiküldött vizitátorok és a káptalani tanácskozáson részt vettek nevei után, ugyancsak későbbi irással van feljegyezve: »*vocales* (szavazati joggal bírók) »*50 universim.*« Végre a 10. oldalon folytatólag a káptalani végzések 16 pontja következik, a melyekben a legkülönbözőbb belügyekre vonatkozó intézkedések foglaltatnak.

Látni való, hogy mindez nem egyéb, mint a tartományi gyűlés jegyzőkönyve, a melyet a szerzetnek ezzel megbízott valamely tagja irt össze a gyűlés lefolyása alatt, hivatalos használatra, a rend kebelében való megőrzés czéljából. Amit bennük olvasunk, azok bizony nem valami világra szóló fontosságú dolgok. A szerzetesi élet apró cseprő ügyei, változásai, a rend vezetőségének a viszonyokhoz mért intézkedései stb. De a hely és személynevek közlései, a megadott számok, mindmegannyi elsőrendű és feltétlen hitelességű adatokká válnak a történetíró kezében, a káptalani határozatok és végzések közt pedig, számtalan igazán jellemző, a kort élesen megvilágító, kulturtörténeti szempontból megbecsülhetetlen tudósításokat találunk.

Négy üres lap után, a 17. oldalon, ugyanazon kézvonással

mint az előbbeniék, van leírva az 1533. év június 1-jén, pünkösdi ünnepén Gyulán megtartott tartományi gyűlés. A sorrend ugyanaz, mint a megelőző káptalané; előbb jönnek a személyi változások, azután a tisztviselők névsora, a hozott határozatok. A házfőnökök névsorában idegen kézzel beirt javítások vannak. Így a gyöngyösi házfőnök Kopacs János neve mellett ezen szavakat olvassuk: »*Gregorius de Zatha, ut in actis capituli an. 1535.*« A kolozsvári házfőnök Katona Pál neve mellett: »*Mathias de Horhi, vide acta anni 1535.*« A váradi házfőnök Ároktövi Balázs neve mellett: »*verius Joannes de Kopács.*« A szegedi házfőnök Sári Ferencz neve mellett: »*r. Petrus de Ujlak.*« A kusali házfőnök Remetinczi Miklós neve fölé pedig *Balatinczi* van írva.

A ki e későbbi bejegyzéseket eszközölte, kiakarta igazítani a jegyzőkönyvben szemébe ötlő hibákat. Ilyen volt pl. az is, hogy Katona Pál egyidejűleg mint gyulai és kolozsvári házfőnök szerepel. A javításnál az 1535. évi káptalan adatai után indult. A kiigazítás értékéből azonban sokat le von az a körülmény, hogy az 1535. évi jegyzőkönyvbe is több tollhiba került bele. Így a kolozsvári házfőnök, akit a javító Katona Pál helyére irt, az 1535-iki házfőnökök névsorában Katona Pál néven fordul elő, míg a káptalani tanácskozáson részt vettek közt. mint ilyen. Horhi Mátyás szerepel. Remetinczi Miklós nevét szintén az 1535. évi névsorból javítja ki Balatinczira. Ámde hol a biztosíték arra nézve, hogy az utóbbi a helyes és nem az előbbeni?

A 21. oldalon »*ordinata ejusdem capituli*« felirással adatnak a gyűlési határozatok 16 pontban, az eddigiektől eltérő irással. A 23—26. oldalon a káptalani tanácskozók és a kirendelt vizitátorok nevei vannak felsorolva. A 26. lapon valaki latinul megállapítja, hogy az 1533- és 1535-iki káptalanok idejében összesen 57 házfőnök volt, 1531-ben pedig, ha az 1533-iki jegyzőkönyvből hozzávesszük a kihagyott jenői kusztódiát, még 63-an voltak. Tehát 1533-ban már 5 hely nincs feljegyezve a jegyzőkönyvbe, ugymint: Csákán, Perecske, Hunyad, Sellye és Homonna. Ide van még írva Szent-Lélek is, de ez áthuzatott. A 27. lapon kezdődik a már ismertetett sorrendben az 1535 január 24-én Gyöngyösön megtartott káptalani ülés leírása, ugyanazon kéztől, amely az 1531-ikét gészen, az 1533-ikét pedig részben jegyezte. Itt tiltja meg először a szerzeteseknek a tartománygyűlés a lutheránus

szerzőktől származó könyvek olvasását, még pedig kemény büntetés terhe alatt, mert a szabály ellen vétő egy havi börtönt kapott.

A 41. oldaltól az 1537 május 20-án Berényben megtartott káptalan írásai olvashatók. A 45. lapon az erdélyi kusztódiához tartozó rendházak elszámálása közé be szurta valaki: »*omisit scriba Thergovisiensem.*« A 49. oldalon szintén idegen kézzel beírva: »*Hic jam guardiani 52.*« Az 51. lapon pedig ugyanaz, aki az 1533. évi káptalanhoz írta a bejegyzéseket, Csázma János neve fölé ezt írja: »*fuit Blasius de Arokhö.*« Az 53. oldalon lent ugyanazon kéztől írva: »*universe 18.*« Az 55. lapon a káptalani végzések soroltatnak fel két részben. Először 10 pont ezen a czímen: »*ordinata ejusdem capituli.*« Itt a 2. mellé 1, a 7. mellé 3 és a 8. mellé 4 van a lap szélén jegyezve anélkül, hogy a számozás ezen megváltoztatása a tartalomból megmagyarázható lenne. Ugyancsak az 55. lapon, ahhoz az íráshoz nagyon hasonlóan, a melylyel az első oldalon a »*magnum nomen domini Emmanuel*« van felírva. találjuk ezt bejegyezve: »*nullae enim mensalis adhibetur illis, qui se dicunt esse infirmos, propterea, qui in hoc defectuosus extiterit guardianus, officio privetur*« és még néhány olvashatlan sor. Mellette pedig magyarul: »*Ezt érdemlett volna az vak váradi frater.*« Mindez a káptalan egyik intézkedésére vonatkozik, amely a betegek lelkiismeretesebb ápolását szorgalmazza. Az 56. lapon: »*Determinationes capituli praefati*« felírással, a végzések másik fele következik. A 10. ponthoz, amely megengedi, hogy a báhori orgonista, ha elvált törvényesen feleségétől és a nő letette az önmegtartóztatás fogalmát, felvétessek a rendbe, máskéz oda irt: *Tunc poterant divortio celebrato inter se et uxorem uxorem*« (sic) s manupropria jegy van befejezésül. Az 57. és 58. lap felirata: »*Registrum super attinenciis capituli anno domini 1542 Waradini celebrati ibidem reservatis.*« Az egyenkint elszámált tárgyak sorában a »*Piccaria*« föle ujabban ezt írta valaki: »*pocula.*«

Az 59. lap ezzel kezdődik: »*Christi nomine invocato. Amen.*« Ezután az 1542-iki káptalan alkalmából a tartományfőnök által kirendelt misézők, hitszónokok, előimádkozók, ételhordók stb. nevei vannak 8 oldalon keresztül felsorolva. Ennek tulajdonképeni folytatása azonban csak később a 73. lapon következik,

amelynek kettős felirata is van. Fennt XVII. századbeli irással: »*Acta Capituli Provinciae S. Salvatoris Anno 1626, in Civitate S. Caesar. Majestatis Zakolcza 30 Julii.*« A káptalan aktái azonban csak a kézirat végén a 236. lapon közöltnék. Közvetlenül alatta pedig ezt a címet olvassuk egykorú irással jegyezve: »*Acta capituli provincialis provinciae hungariae Salvatoris 1542 in festo videlicet sacratissime Purificationis B. M. Virginis Waradini secunda die Februarii concelebrati.*« Az ez alkalommal történt személyi változások elsorolása után a 78. oldalon a káptalan 20 végzése következik »*Ordinata ejusdem capituli*« czim alatt négy lapon keresztül, nagyrészt az elpusztított zárdákra és az azok felépítésére vonatkozó terveket illetőleg. A 20. végzés azonban a lap végén csonkán marad, mivel a tulsó oldalon az 1629-iki káptalanról szóló feljegyzések olvashatók.

Még előbb, a 69. lapon, mely e szavakkal kezdődik: »*Ultimo die fratribus omnibus in ecclesiam congregatis legitur etc.*« egy négy oldalra terjedő beszéd közöltetik, amelyet a tartományfőnök a káptalan befejeztével az egybegyültekhez intézett. Valaki újabban a beszéd elején ezeket jegyzi fel: *NB. Hae pagellae verosimiliter ad comitia anni 1579. pertinent, v. ad 1574-tum, cum habeant mentionem custodum.*« Az illető azonban minden valószínűség szerint tévedett. Az 1579-iki tartománygyűlés írásai jóval később, a 201. lapon vannak feljegyezve, még pedig úgy, hogy itt és a következő 202. lapon a szokott sorrendben jönnek egymás után a személyi változások, a 203. oldalon pedig ily felirással: »*Decreta ejusdem Zakolczyensis Capituli*« közöltnék a káptalani határozatok. Itt ismét figyelmeztet a bejegyző: »*Huc spectare videntur binae pagellae superius actis 1542 compingentis incuria mixta.*« Azonban ha a két írást egybevetjük, meg fogunk róla győződni, hogy a kevés hasonlatosság daczára más más kéztől származnak. Másrészről még azon okból sem tartjuk valószínűnek, hogy a beszéd ide tartozik, mivel a 202. és 203. lap közé az ismert és általában megtartott sorrendnél fogva nem illeszthető be, máshová pedig még kevésbé helyezhető el.

Még kevésbé lehet azt mondani, hogy a beszéd az 1574-iki káptalan jegyzőkönyvéhez tartozik, mely a 188. oldalon közöltetik. Ez ugyanis a rendi tanácsosok, házfőnökök és egyéb tisztviselők névsorának felsorolása után azzal végződik, hogy a káptalan

határozatilag kimondja, miszerint a temetések czimén befolyt pénz Gyöngyösön a templom szükségleteire fordítandó. Igaz, hogy ez csak egy végzés, de a megszokott rendnek megfelelő helyén közöltetik. A lap végén két más és más kéztől származó figyelmeztetést olvasunk. Az egyik, a régebbi keletű, így hangzik: »*verte duo folia, si recto ordine sequuta legere intendis.*« Ennek igazsága van, mert a kötés alkalmával, az 1574. és 1576-iki káptalanokról szóló feljegyzések közé az 1544-iki gyűlés jegyzőkönyve tétellett. A másik a már általunk ismert kézvonású író ismétli itt is: »*vide binas pagellas actis comitiorum an. 1542. mixtas.*« Ámde eltekintve attól, hogy nem hihető, miszerint együvé tartozó dolgot, amikor az 1574-iki káptalani végzés után egy fél lap tisztán maradt, külön lapra vezetett volna be a jegyző, a két írás közt való különbség sem engedi, hogy a beszédet ide tartozónak vegyük. Úgy látszik, a beszéd inkább egy általános, a gyűlések befejezésekor elmondani szokott buzdítás, s mint ilyen, külön is lett a kéziratba beiktatva, és csak a kötés alkalmával keverték el eredeti helyéről.

A 71. oldalon az 1629. évi június 30-án Szakolczán megtartott tartománygyűlés alkalmával kirendelt kiszolgáló személyzet van felsorolva. A rákövetkező lapon azonban már ezt találjuk: »*Anno 1539. celebratum est capitulum Budae in conventu S. Joannis in festo sacratissimae Penthecostes. In quo eligitur in ministrum provinciae R. P. Frater Matthias de Horhy, et est in ordine undecimus.*« Az írás azonban semmi esetre sem egykorú. A káptalan lefolyásáról sem tudósít tovább egy szóval sem, hanem a lap többi része üresen áll. Itt következik azután az előbb említett 73. lap a kettős felirással.

A 83. lap ismét figyelmeztetéssel kezdődik: »*Capitulum anni 15 + 44-ti vide circa finem.*« Folytatólag egykorú irással az 1629-iki szakolczai káptalan aktái, ezek közt a 71. lapon már közölt személyzet névsora is újból és teljesen leírva, a rendi tanácsosok és házfőnökök nevei bezárólag a 86. lapig.

Négy üres lap után a 91 oldalon az 1635. évi tartománygyűlés változásait és végzéseit találjuk feljegyezve. Itt a szöveg közben, kétségkívül nem sokkal a beírás után bejegyzett több érdekes kiigazításra bukkanunk. Így mindjárt a 91. lapon e szavakat: »*potioribus vocalium suffragantibus votis in ministrum provincialem electus est rdus pater Joannes Baptista a Terugia,*

antehac hujus provinciae custos et pater« így javítja ki az illető: áthuzza a *potioribus* szót és törli a *patert* is, hozzá tevén magyarázatul: *pater provinciae non appellatur, qui autem officio tali non est functus.*« Miután pedig a kézirat írója megörökíti a meg-ejtett választások eredményét, s mintegy dicséretképpen kiemeli, hogy: »*in triennio provincialatus dicti patris ad professionem recepti sunt fratres numero 60*« — a jóakarátú javító nemcsak kitörli az egész mondatot, hanem alája írja: »*mentitur in collum fecit apostatas sacerdotes 2, laicos 3.*«

A 94. oldalon az ugyancsak Galgócson, 1638 november 6-ikán megtartott káptalanra vonatkozó feljegyzéseket olvassuk, ugyanazon kéztől írva, mint az előbbent. Az ismeretlen javító itt ismét kifejezést ad Terugiai János iránt érzett jóindulatának. A káptalan krónikása ugyanis ezeket írja: »*laudabiliter aequae ac utiliter expleto triennio provincialatus reverendi patris Joannis Baptistae a Terugia, consensu patrum in ministrum provincialem electus est rđus pater Ambrosius Snarsky SS. Theologiae lector generalis. In custodem electus est rđus pater Joannes Baptista a Terugia lector jubilatus et provinciae pater.*« A javító kitörli a *laudabiliter* szót s föléje írja: *infeliciter*; az *utiliter* elé egy *in* szócskát tesz; a *consensus* fölé pedig ezt jegyzi: »*quatuor consenserunt extranei.*« Végre a lapra élére írja: »*in custodem malitiose et fraudulenter intrusus pater Terugia.*«

Az ellenszenv ezen megnyilatkozása a két tartományfőnök iránt, nem valamely kisebbségben maradt, választási joggal bíró rendtag elkeseredéséből fakad. Az az erős idegenkedés, mely az ismeretlen javító szavaiból és eljárásából kiérzik, s amelylyel a két tartományfőnök nevét még az utókor előtt is megbélyegezni kívánta, csak viszhangja azoknak az éles ellentéteknek, amelyek ekkor a rend kebelében fennállottak.

Néhány év óta ugyanis, a Rómából kiküldetni szokott s úgynevezett általános vizitátorok befolyása és törekvése folytán, mind többen jutottak be az idegenek közül a magyar tartomány intéző tanácsába. Hogy többet ne említsünk, Terugiai János már 1630-ban kusztoz lett. Essei Fulgens pedig ugyanekkor diffinitor; mindkettő a legfontosabb és legelőkelőbb tisztségek egyike. 1635-ben az első már tartományfőnök lesz, a második pedig lector és diffinitor.

1638-ban megjelent Galgócson a tartományi gyűlésen Csumar

Mihály, az osztrák és német tartományok zárdáinak általános vizitatora, hogy a tanácskozásokat vezesse. Az ő jelöltje a tartományi főnökségre Essei Fulgens volt. Ez azonban nem jelent meg idején a káptalanon. Effeletti boszuságában Csumar elhagyta a tanácskozás színhelyét, maga helyett Taurisi Pált, a Szűz Máriáról nevezett magyar tartomány idegen származású főnökét rendelve helyettesül. Ennek előlülése mellett, a súlyra és befolyásra erősebb idegenek mesterkedéseinek segítségével, miután több magyar szerzetest szavazati joguktól erőszakosan megfosztottak, ez alkalommal is idegen ember, a már emtitett lengyel Snarsky Ambrus kerül a tartományfőnöki székbe, a másik főtisztséget pedig, az általános rendi káptalanon a tartományt képviselő kusztoszságot Terugiai Jánosra ruházták. Sőt Snarsky még ezzel sem érte be, hanem mint tartományfőnök minden igyekezetét oda irányozta, hogy utódjául ismét idegen származású választassék. Ennek keresztülvitelében azonban őt a halál megakadályozta. ¹

Áz idegenek iránt érzett ellenszenv, a jogaik megnyirbáltatása által felkeltett elégedetlenség s a folytonos háttérbe szorításból származó elkeseredettség adta tehát valamely mérges magyar rendtagnak kezébe a tollat, s iratta vele a kéziratba az ellenséges megjegyzéseket.

A 95—96. oldalon a káptalani választások és határozatok olvashatók. A 98—99. lap üres. A 100. oldalon csak ezt a néhány sort találjuk: »*Anno 1544 celebratum est capitulum provinciae in conventu S. Spiritus Varadini in festo sacratissimi penthecostes, in quo eligitur minister R. P. T. Emericus de Tuis, et est in ordine 13. Numerus fratrum totius provinciae 490.*» Az irás azonban nem egykorú, hanem úgylátszik XVIII. századbeli. A 101. lapon kezdődnek az 1546 június 13-ikán megtartott káptalan aktái. A 106. oldalon, az általunk már jól ismert kéztől ezt a figyelmeztetést találjuk: »*visitatores sunt scripti post acta anni 1554.*» A 107—110. lapokat káptalani végzések töltik be. A 111—115. lapon vannak felírva az 1548 május 20-ikán megtartott tartománygyűlés változásai, határozatai. A 116—117. l. *attinentia capituli 1548.* és a kirendelt vizitátorok névsora. A 118. l. üres. A 119. lapon veszi kezdetét az 1550 május 25-ikén összeült káptalan jegyzőkönyve.

¹ Fridrich i. m. 45. l.

A megejtett választások eredményének közlése után, a 123. oldalon az ismeretes újabbkori kézvonással fel van jegyezve: »*conventus 30.*« Erre következnek a káptalani határozatok, amelyeknek második pontja akként hangzik, hogy étkezés idején az öregek úgy, mint a fiatalok, sorszerint olvassanak fel. Úgy látszik, ugyanaz, aki az 55. oldalon teszi meg megjegyzéseit, szólal meg itt is abban a figyelemztetésben, hogy ezen rendelkezés nem vonatkozik azokra, akik dicséretes módon működnek, mint a szerzet rendes hitszónokai. A 125. l. az egyik káptalani végzés egy régebbi káptalani tilalmat újít fel a lutheránus könyvek olvasására vonatkozólag, a másik pedig arra nézve intézkedik, hogy a házfönökök hivatalvesztés terhe alatt ne merészeljének a zárdákban gyermekeket tartani, legfeljebb az össze koldult bárányok legeltetése céljából. Valaki a lap szélén — a nélkül, hogy tudni lehetne melyikre vonatkozik a kettő közül -- megjegyzi: »*ordinatio esset bona si servetur.*« A 127. l. a vizitátorok névsora, a 128. l. »*Registrum super attinentiis capituli.*«

A 129—137. lapokon találjuk az 1552 május 15-iki tartománygyűlésre vonatkozó feljegyzéseket. A 138. oldalon csak ez a czimirat áll: *Acta capituli provincialis provinciae Hungariae Salvatoris 1554 concelebrati.* A voltaképeni jegyzőkönyv a megválasztott tisztviselők neveinek elszámolásával a 139. lapon kezdődik s tart a 143. lapig bezárólag. A 144—45. oldalon »*Registrum super attinentiis capituli*« felírás alatt el vannak számlálva a káptalan használatára őrzött evő eszközök, edények, és egyéb tárgyak. A jegyzékben néhány magyar szót is találunk: *hausoria cuprea* = *merythe*; *cochlearia cribrata* = *rostas kalkan*; *manutergia ad lavatorium magna* = *kendekezkene*; *mensalia non lota* = *szenjes*; *manutergia menzalia* = *asztalkezkene*; *manutergia ad extergendos pedes* = *láb mosso kezkene*, *manutergia ad abluendum caput* = *fe mosso*. A 148. oldal üresen áll, a 149-iken az 1546. évi vizitátorok névsora közöltetik és *attinentia capituli*. Az 150—1. lapot szintén a vizitátorokul kiküldöttek névsora tölti be, de hogy melyik évből, nem határozható meg. Az ismert javító oda írja: »*videtur pertinere ad annum 1539.*« Nem lehetetlen.

A 152. oldalon az áli: *In nomine domini. Amen. Haec est tabula diffinitionis congregationis solius provinciae Hungariae 1558. octava Maii in dominica Cantate post pascha in conventu*

nostro Gyöngyösiensi concelebratae.» Ismert kézvonású javitónk ezt a megjegyzést fűzi a czimhez:

»A. 1556. *Hoc protocolum dedit ansam aliis documentis ponendi an. 1558. Sed sequens capitulum suadet annum 1556.* Ebben tökéletesen igaza van; az 1558 csak tollhiba lehet, mert káptalant rendes körülmények közt csak minden harmadik évben tarthattak a ferenczrendi szerzetesek. Az 1556-iki tartománygyűlés aktái a 152. laptól a 155-ikig bezárólag terjednek. Ugyanitt kezdődik az 1559 april 3-ikán Gyöngyösön tartott káptalan leírása, és tart a 159. lapig, ahol a végén ezt olvassuk: »*visitatores instituti.*« A névsort azonban nem találjuk itt, sőt a következő 8 oldal is üres. A 168. laptól a 170-ikig bezárólag találjuk az 1561 június 19-ikén Liptóban üléselő gyűlés jegyzőkönyvét. A 169. oldalon az ismert irással ez van bejegyezve: »*guardianus de Meggyesallja Andreas de Zantho, ut habent alia manuscripta.*« Egy üres oldal után a 172-iken az 1565 február 2-ikán megtartott gyöngyösi gyűlés irásai következnek. A 176. oldalon ezt olvassuk: »*Fratres ad studendum et ad superiora loca deputati.*« Javitónk hozzá adja: »*nempe Szokolczam M. SS. Somlyaiana.*«

A 177—78. oldalon az 1567-iki káptalanról van szó, de a többieknel feltalálható hitelesség és pontosság hijával. Az illető, aki a bejegyzést tette, így ad számot eljárásáról: Ez időben Tövis Imre tartományfőnök Szokolczán székelt, s a folytonos zavargások miatt nem mehetett Gyöngyösre a káptalant megtartani. Megbizta tehát helyettesét Czerögi Benedek gyöngyösi hitszónokot, hogy tartsa meg a gyűlést és azon ejtsék meg szokott módon a választásokat. Ez azután meg is történt. Az irónak azonban sem a káptalanon nem lehetett megjelennie, sem pedig a hivatalos okiratokhoz hozzáférnie, ez okból csak hallomás után jegyezte fel az egyes tisztségekre megválasztottaknak neveit.

Egy üres lap után a 180 oldalon kezdődnek az 1570 márczius 5-ikén Gyöngyösön egybegyűlt káptalan aktái. A 188—191 l. a már említett 1574-ki szintén gyöngyösi gyűlés iratai.

A 192. oldalon ismét egy régebbi, az 1544 június 1-jére összehitt káptalan jegyzőkönyvét találjuk.

A 194. oldalon szó van arról, hogy Bethlen Gábor megakartá valahol telepíteni a szerzeteseket, és e végből azt ígérte nekik, hogy ellátásukról maga fog gondoskodni. A káptalan ily

alakban nem volt hajlandó elfogadni az ajánlatot, attól tartván, hogy az alapító halálával a rendtagok nem tudnának megélni. Valaki — nem ugyan egykorú, de nem sokkal újabb írással — oda jegyezte: »*non fuit intentionis hujus Gabriel Bethlen*« — valószínűleg azt értvén alatta, hogy majd lett volna Bethlennek arra gondja, hogy a barátok az ő halála után is megtudjanak élni.

A 195—200. lapokon az 1576-iki gyűlés története van leírva. A római rendfőnök meghatalmazottja, Alvarez Mihály, 1575 december havában tudatta Tövis Imre tartományfőnökkel, hogy január vagy február havában Szakolczán, esetleg Galgóczon részt akar venni a megtartandó káptalanon. A tartományfőnök ugyan akkor már elküldötte Gyöngyösi Imrét, hogy az erdélyrészi atyákat vizitálja meg, és hívja össze őket egyuttal Gyöngyösre káptalanra, nehogy azonban mulasztás vádja érje, most haladéktalanul intézkedett, hogy késedelem nélkül jöjjenek mindannyian. Alvarez csakugyan megjött január 26-ikán. Várt egész február 13-ikáig, de az erdélyiek még mindig késtek. Miután tovább már nem maradt, a káptalan megtartását rábizta Tövis Imrere, és elutazott.

A 201—203. l. az 1579-iki szakolczai káptalan aktái. A 204—207. l. az 1581-iki gyöngyösi gyűlésre vonatkozó feljegyzések. Az utóbbi, határozatainak utolsó, 12. pontjában elrendeli, hogy minden konventben legyen könyvtár, nehogy a szerzetesek a könyveket nagy fáradsággal, költséggel és a könyvek rongálásával kénytelenek legyenek egyik zárdából a másikba szállítani. A könyvekről jegyzék készítenő, hogy mindenki tudhassa, mily munkákat találhat a könyvtárban.

A 208—210. l. az 1583-iki gyöngyösi káptalan jegyzőkönyve. A 211—213. l. az 1586-ikié, melyet szintén Gyöngyösön tartottak meg. A 214—215. l. 1589-iki, a 216—218. l. az 1592-iki gyöngyösi gyűlésekre vonatkozó feljegyzések. 1595-ben újból Gyöngyösön gyűlnek össze (218 l.), de már a következő évben a betegeskedése miatt lemondó Zelevéni Pál tartományfőnök helyett új választást eszközölnek. A krónikás feljegyzi egyuttal azt is, hogy a magyarok ez évben elfoglalják Hatvant és elpusztítják, a török pedig Egert támadja meg, és megveri a keresztényeket Keresztesmezőn.

A 219. lapon, az író tollhibájából, a megtartott káptalan mellett 1699. évszám áll. Miután a gyűlést ugyanaz a tartományfőnök hívta össze, a kit 1596-ban választottak meg, kétségkívül 1599-et akart írni. A bejegyzés valószínűleg utóbb történt, amit

abból is következtethetni, hogy a tartományfőnök megválasztatásán kívül, az ott történekekről nincs említés téve.

A 220. l. az 1602-iki gyöngyösi káptalan aktái. A feljegyző néhány személyi változás után elbeszéli, hogy 1604-ben a szerzetesek a Bocskay mozgalmak következtében kénytelenek voltak Galgóczról menekülni, 1605-ben pedig a német katonaság elpusztítja szakolczai zárdájukat.

1608-ban Morvaországban Hradison tartják meg a tartománygyűlést. (221 l.) A tartományfőnök kénytelen öt frátert Lengyelországba küldeni nagy veszélyek közt, tanulmányaik elvégzése céljából. Az ismert kézvonásu javító hozzá füzi: »*Plura manuscripta Somlyaiciana et tabula ejusdem capituli.*«

Az 1612-iki káptalant ismét Hradison tartják meg február 3-ikán (222—225 l.), de már a következő évben, 1613-ban Gyöngyösön gyűléseznek. (225—227 l.)

Érdekes feljegyzéseket találunk az 1616-iki szakolczai káptalan írásai közt. (227—230. l.) Ezen lázadás ideje alatt, írja a krónikás — az adventi időben üstökös jelent meg az égen, és majdnem négy hétig volt látható. Ennek rettenetes következményei lettek. Ugyanis egész Europa eretnekei fellázadtak az egyház és II. Ferdinánd ellen. A csehek egy kálvinistát választottak magoknak királyul, Frigyes rajnai választófejedelem személyében, a magyarok pedig Bethlen Gábort, és borzasztó vérontás következett be négy egész esztendőn keresztül. Ez okból hat évig nem is lehetett káptalant tartani.

Amint az írásból kivehető, mindezt, az 1595-iki káptalan aktáitól kezdve, ugyanegy kéz jegyezte be a kódexbe. A 231—235. l. az 1622-iki szakolczai tartománygyűlés jegyzőkönyve. A 235. lapon néhány személyi változást találunk az 1626-iki káptalanból. A 236. oldalon más kéz újból leírja az 1626-iki káptalan lefolyását, és közli az összes választások eredményét. A lap végén megjegyeztetik: »*Capitulum a. 1628 quaere circa medietatem libri.*« A 237. oldalon az 1630 május 15-iki szakolczai gyűlésről olvasunk néhány csekélyebb jelentőségű tudósítást, míg a 238. lapon az 1631 május 21-iki szakolczai tartománygyűlésre vonatkozó kevés feljegyzést találunk. A lap végén ez áll: »*compactum 6. Oct. 1764. industria P. V. B.*« Végre a 239. oldalon még ezt a figyelemzetést olvassuk: »*Capitula anni 1635. et. 38. vide circa medium.*«